

Ama fáradhatlan apostoli buzgóság, melylyel XIII. Leo pápa, Ő szentsége általában a keleti szakadár-egyházaknak Rómával leendő egyesítésén fáradozik, s minden lehető elkövet azon szent cél elérésére, hogy a többi közt az összes örmények vallási uniója mielőbb létrejöhön, az alkalmosság jellegével ruházzák fel azon egyházi férfiú arczképének bemutatását, mely ezen füzetünk élén látható; azon férfiút, ki jelenleg az Ararát lábainál fekvő ecsmiádzini kolostor patriarkhai székében ülven, Leo pápa apostoli buzgalmának sikerében esetleg elsőrendű eszközévé válhatik a Gondviselés intézkedéseinek, s elévülhetetlen érdemeket szerezne magának nemzete iránt, ha megértve a Vatikán nagy és nemes intenczióit, (mint egykor a derék Minás z püspök Erdélyben), maga is kezét nyujtana azon még fennálló válaszfalak lerontására, melyek az örmény nem-egyesültek nagy néptömegének, a katolikus Anyaszentegyház kebelébe való visszatérését akadályozzák!

Krимиán Mègèrdics az ecsmiádzini új katholikosz (ki az elhunyt Makariosz helyére a mult évben emeltett jelen egyházi méltóságára) az összes nem-egyesült örményeknek főpatriarkhája.

Ez a kiváló férfiú fiatalkorában Vászpurágán tartomány egyik jelentéktelen szerzetének szerény zárdanagya volt. Szerény a szokása, természete, viselkedése; de kimondhatatlanul merész, ha elvekért kell harcolni, vagy az emberiség eszméit védelmezni... Boldog ember; mert őszintén hisz az eszme legyőzhetlen hatékonyságában, feltétlenül hisz a szó erejében...

A szerény zárdanagy irt vallástani, bölcsészeti munkákat, lelkes költeményeket; szerzetében iskolát, nyomdát alapított; közreadott egy igen olvasott lapot („Árdziv Vászpurágáni-Vászpurágán sasa“). Hiszi, hogy érelyes szava képes lesz megváltoztatni az örménységet; mert hisz az igazságban; hiszi, hogy a jogosság kivívja a győzelmet. És ő nem hibázik; mert az eszme, a szó elvégre legyőzi a világot, de hogy mikor?... ez idő kérdése. Az emberi élet elmúlik és nem fogja meglátni nemes törekvéseinek gyümölcseit; de azért tagadhatlan, hogy az, ki győzni akar — meggyőződésétől el nem állhat; az nem ismer legyőzhetlen akadályokat: az ideálista. És Krimián ideálista volt egész éltében és az ma is. Csak az ilyen meggyőződéssel bíró férfiak lehetnek népszerű emberek; ebben rejlik Krimián népszerűségének titka.

Az eszme, a szó erejébe helyezett határtalan hitét megőrizte Krimián élte egész folyamában; magával vitte ezt előbb Konstantinápolyba, azután Berlinbe... Szeretet az emberiség, tehát szeretet saját nemzete iránt; hit az igazságos eszme erejében, hit a meggyőződés szavának legyőzhetlenségében: — ime ezek e népszerű ember ismertető jelei. Nevelés, műveltség, egyházi beszéd, nyomtatott szó, a hosszas türelem szelleme: mindez képes kivívni a győzelmet. És ő nem hibázik; mert mindez egykor győzedelmeskedni fog a sötétség, az ámitás, hazudozás, a tudatlanság felett...

Krimián azután is, hogy konstantinápolyi patriarkhának választatott, olyan szerénynek maradt, milyen volt zárdanagy korában. Hozzáférhet mindenki; ő maga is sir, ha könnyeket lát szorult honfitársa szemeiben. Krimián optimista a szó keresztényi értelmében; előtte nincs rossz ember a föld színén: hanem csak eltévedt ember. Ó

sehogysem hiszi, hogy a paraszt képes lenne csalásra, vagy a művelt ember cseleskedésre. Ő elfelejti a méltatlanságot és azonnal megbocsát annak, ki ellene vétett; igazán hiszi, hogy az az ember már a javulás útjára tért, ki engedelmet kért. — A mily őszinte, engedékeny, leereszkedő embertársaival szemben, oly szilárd-állhatatos gondolatai, eszméi, nyilvánított elvei mellett. Egy hajszállnyit sem tér el meggyőződésétől. Így küzdött ő patriarkha korában is az igazságtalan megtorlás ellen; olyan mint a kőoszlop, mit sem szél, sem vihar ki nem mozdíthat erős állásából. Gyermekek és orfiák, nyugodt-csendes és hatalmas — ime ez Krimióán képe.

Ügyes-bajos dolgaikban gyakran felkeresték a kath. örmények is és ő ezeknek is szívesen szolgált tanácsosul; mert ezek is örmények, honfitársai, kik szintén őszintén szeretik az örménységet, az örmény nemzetet, Örményországot... Annyira szereti Örményországot, hogy szeretetét Örményország más nemzeteire is kiterjeszti. Nem örmények ugyan ezek, de kétségtelenül Örményország lakói. Midőn évekkel ezelőtt Török-Örményországban éhínség uralkodott, ő Vánban volt, hol egyformán gondoskodott az örmény, a kurd, a török inségesekről és egyenlő mértékben osztotta ki közöttük a gyűjtött pénzt és lisztet. Mert ezek mind Örményország lakói... Nemcsak az örmény nevezi Krimióánt „Hájrig”-nak („népének atyja”) hanem a vászpurágáni kurd és török is „Hájrig” név alatt ismeri Krimióánt.

Hinni a szó erejében, hinni az eszme legyőzhetlen hatékonyságában, bízni az igazságban, remélni: hogy a keresztény eszmék elvégre diadalra jutnak — ime ez Krimióán Mègèrdics hitvallása. Evvel a meggyőződéssel, evvel a hitvallással, tele reménnyel ment el Berlinbe, hogy részt vegyen a nemzetközi kongresszusban. Egy nagy, szent titkot vitt magával. Virágzó államok, szép városok; csendes, békés, boldog élet; személy- és vagyonbiztonság — ezeket mind a keresztény műveltség gyümölcsseinek tekintette. A természet gyermeke: a keresztény főpásztor fellángolt, midőn maga köré nézett. Most gondolata messze röppent, messze: Török-Örményországba

és összehasonlította az európai keresztény nemzetek helyzetét a világ legelső keresztény nemzetének: az örménynek sorsával.

„Európa virágzó műveltsége — a keresztény reform megtettesült győzelme“ így gondolkodott. És vajjon a művelt, keresztény Európa — hol valamint a királyi palotákban, úgy a miniszteri szobákban is oly szívélyes fogadtatásra talált — nyújtott-e könyörű és segítő kezét a világ legelső keresztény nemzete felé? Könnyített-e ennek sorsán? Előterjesztését igazságosan ítélte-e meg? — De mi volt Krimión előterjesztése? Mihelyt Berlinbe érkezett, írásos kérvényét, emlékiratát benyújtotta a nemzetközi kongresszusnak. Szemei előtt azonban nem lebegnek politikai czélok, hanem hű óhajta: keresztény reform, az igazság győzelme; az ókor ezen keresztény nemzete: az örmény számára élet- és vagyonbiztonságot kér. Ezt az egyet kérte... És midőn Berlin egyik vendéglőjének termében barátai, kik őt körülvették, kételkedve fejeiket csóválták és vállalkat vonítottak — mintegy jelezni akarván evvel azt, hogy a művelt Európának politikai előnyei semmi kapcsolatban nincsenek a humanismus érzelmeivel — Krimión az ő lángoló, majdnem ifjúi meggyőződésével így válaszolt: „Nem hiszem.“ — A kongresszus bezárult. És Krimión reményei nem valósultak kívánsága szerint. Ekkor aztán így szólott egyik barátjához: „Mond meg nekem, mikor fog az a boldog idő beállani, midőn a művelt, keresztény Európa eltelik humanus, keresztény szellemmel?“

Sok idő telt el. Krimión Mègèrdics már 73 éves, de azért még mind reméll; mert az igazság, a keresztény reform győzelme, erős gyökeret vertek szívében. Végzetlen hit honol benne, az idealistában; de kötelességérzete is, melylyel lelki fiáról gondoskodik, határt nem ismer. Ezt ültették, a nem-egyesült örmények Ecsmiádzin katólikoszi székébe — egyhangúlag. Áldásos működésétől sok jót várnak!

Szongott Kristóf.

A haldokló honfi.

— Sáházizján. —

Ütött vég-óráám hű barát,
Nyugodtan szállok sirba;
Mindenkit áldva, lépek át
A boldogok honába.

Megyek barátom, — a hazát
Szolgáltam buzgón, híven.
Éltemnek összes vagyonát
Szent oltárára vittem.

Áldozd te is az életet
Kedves hazánk javára; —
Iparkodj' — a mint csak lehet —
Irt tenni fájdmárára!

Kezedben tartsd mindenkoron
Jéghise*) aranykönyvét,
Ott felleled minden lapon
Népünk valódi képét.

Találsz abban hit-elveket —
Légy hű te is azokhoz;
Varázs-övezte hősöket —
Öleld forrón magadhoz!

Nekem e hosszú út előtt
Istenhez száll fohászom,
Könnyes szemekkel kérem őt:
Áldás legyen hazámon.

Igazság volt a jelszavam,
El attól soh' se tértem;
Végperczemben ez vigaszom, —
Magam boldognak érzem!

~~~~~
Simay Gergely.

*) Jéghise az V. században (Kr. után) élt örmény klasz-szikus író; könyve a hitről, a nemzetről — mely jó és balsors-ban egyetértett, — Vártán hadvezérről és azon hősökről szól, kik-
evvel a perzsa háborúban dicső halált haltak.

Magistros Gergely herczeg

XI-ik századbéli örmény író. *)

Magistros Gergely fenmaradt leveleinek sorozatát a thonthracziai szakadárok ellen Syria patriarkhájához írott sorok nyitják meg. Mint Vászpurágán és Dáron tartományok kormányzója felhívja a patriarkhát, tiltsa meg a szakadároknak, hogy a hívőkhöz közeledjenek s ne engedje, hogy felvegyék a szentségeket. Hozzáteszi, hogy hosszú levelet vett tőlük, a melyben védekeznek az ellenök felhozott vádak ellen és szent Epiphanes „Anchora“-jának s más örmény Atyáknak a tanuságtételére hivatkoznak. De, úgymond, János, a boldog, s Anania hittudor felderítették vallástalanságukat s kitünt, hogy teljesen kivüle állanak az ó és új Testamentomnak. „Valamint a méhek fölveszik a legszebb virágok nedűjét, hogy mézzé alakítsák át; valamint az orvosok a legjobb gyógyszereket készítik, hogy a beteg mielőbb visszanyerje egészségét: ugy ezeknek a sectaja is nem csupán néhány tévelyből, de mindenféle gonosz-ságból van összealkotva. Nehányan a perzsa mágusoktól származtak, a napot imádják s a „nap fiai“-nak (*արևուրդի*) neveztetnek.**) Keresztényeknek mondják magukat, de mi jól ismerjük bűnös életmódjukat.“

Egyike a legjelentékenyebb leveleknek az, melyet Ibrahim emirhez írt Magistros Gergely a keresztény hitről. Idézi benne Görögország több híres fiának a nevét, Periclest, Aristotelest, Platot, Pythagorast, idézi Ptolemeust is, „a ki összegyűjtötte palotájában a költőknek minden munkáját.“ Válaszol aztán a kérdésekre, melyeket Ibrahim hozzá intézett: Hogy miként bizonyítható be Isten létezése? Ádám akaratának önkényes cselekedeté-

---

*) Langlois, Memoire sur la vie et les ecrits du prince Gregoire Magistros, duc de la Mesopotamie, auteur armenien du XI. siecle. (Journal Asiatique, VI. serie, 13.)

**) Az Árevortik (a nap fiai), vagy Árévábásd (nap imádói) azok voltak, a kik ragaszkodtak a tűzimádashoz a kereszténység behozatala előtti örmény valláshoz. Magistros idejében még sok követője élt e vallásnak Mesopotamiában.

vel evett-e az almából, vagy Isten akarata folytán? A huszonnégyszázötven proféta ugyanazon tanokat hirdette-e, mint Mahomet? stb. A levél e kérdések fejtegetésében nemcsak a szent könyvekre, de a világi írókra, Pythagoras néze- teire, Sophoclesre is támaszkodik, sőt Homert is idézi, „a kit tisztelnek Görögországban és Egyiptomban.“

Egyikében a legérdekesebb leveleknek válaszol Magistros Gergely Ephrem püspöknek, a ki granátalmákat küldött neki. „Megkaptam a granátokat, úgymond, a melyek nem származnak Bacchus vérenek cseppjeiből, a mint általánosan hiszik, hanem a tiszta jónak alkotó ereje folytán jöttek létre.“ A levélben elmondja Olympiusnak egyik meséjét, a melynek görög eredetije nem maradt fenn, s melyet csakis ez a levél őrzött meg számunkra. Egy oroszlán aludott, így hangzik e mese, s egy méh-raj ki akarta szedni fogaiból utolsó lakomájának a maradványait. Az oroszlán farkával akarta elkergetni az alkalmatlankodókat, de egyik sem mozdult. Végre megunt az oroszlán a dolgot, összezsápta a fogait s bezárta a száját. Nehány méh, az orrán át elmenekülvén, panaszt tett a méhek törvényszéke előtt az oroszlán állkapcsai ellen. De a bíró elutasította őket, mondván: Ne menjetek soha az oroszlán torkába, midőn szundikál, különben összemorzsolnak titeket. Éljetek a fészketekben tetészetek szerint. — A mese tanulsága: Maradj a házádban s énekelj ott, ha kedved tartja; de ne járj a gyülekezetekbe, különben széttiporhatnak, mint a mese méheit.

A további levelek egyikében vigasztaló szavakat intéz Magistros Gergely I. Péter katolikosz-hoz, a kinek főpapi tekintélye ellen hívei fellázadtak. Megemlékezik a levél több nagy alakjáról a hajdankornak, a kiket elűztek hazájukból: Periclesről, a kit becsületességeért száműztek a polgártársai; Platóról, a kit Siciliában adtak el; Socratesről, a ki polgártársainak tudatlansága miatt halt meg, stb. Érdekes a levélben egy idézet Hippocrates könyvéből, a ki azt írja bizonyos Brytosnak, hogy tartózkodjék az érzéki élvezetektől. Végül arra kéri Magistros Gergely a katolikoszt, küldje el neki sirág-i Anánia munkáit, a melyekben, úgymond, becses részletek vannak a mathematikai és zenei ismeretek köréből.

Szárkisz hittudorhoz intézett válaszában fájdalmas hangon beszél Magistros Gergely az Örményországra nehezedett csapásokról. Sajnálja, hogy a király nem hallgatott az ő és Szárkisz tanácsaira. Megemlékezik Niukár Mátés haláláról s felsorolja az örmény nemzet régi hőseit, a nagy Arsacida- és Bagratida-királyokat. Mi lett, így kiált fel, Japhetből? Mi lett Thirasból? stb. Ugyancsak Szárkiszhoz ¹⁾ intézett másik levelében ekként szól a saját irodalmi tevékenységéről: „Soha nem szüntem meg lefordítani oly könyveket, melyeket nem találok meg nyelvünkön: Platonak könyveit, Timea-t és Phédon-t s más bölcseket. Megkezdtem Euclides geometriájának a fordítását is. S ha Isten még hosszúra nyújtja az életemet, gondosan örményre fogom átültetni a többi görög és syr írókat is.“

Dánielhez, a zenészhez van intézve a levelek egyike, melyben elbeszéli Magistros Gergely a Porphyrophonos történetét, a ki tavasszal furollyáján kísérte a madarak énekét s füttyével mindenik madárnak a hangját utánozni tudta. Egy izben, a mint Orpheus verseit énekelte, az épületet tartó oszlopok ágakat vetettek szét, melyekre a madarak letelepedtek. Apollo féltékeny lett erre a zenészre s halálba küldte őt. Hercules azonban a Bacchus kérésére ismét visszaadta neki az életet, a mint el van ez mondva peloponnesosi Dionys könyvében.

Magistros Gergely leveleinek gyűjteményében egy érsekhez intézett két levelet találunk, melyek valóságos értekezések a tölgyfáról és az almáról. Felsorolja levélírónk a hajdankor leghiresebb tölgyeit, a királyi tölgyfát, Jupiter tölgyét, a trójai tölgyet, melynek árnyékában ezernyi lovag pihent meg; a tyrusi tölgyet Bacchus templomának közelében, melynek ágai szőlőfürtök által valónak elboritva; az olympi tölgyet, melynek egyetlen ága elegendő volt arra, hogy egy éjjel felépítsék belőle Cyzicus városát. Másik levelében a hajdankor hires almái-

¹⁾ Szárkisz egyik legnagyobb tudósa volt korának. Ismerte a keleti nyelveket s számos munkát fordított le örmény nyelvre. A hollokról szóló egy homilia kivételével mindezek a munkák elvesztek (Kárekin „Örmény irodalomtörténete“. 472—3 l.)

ról emlékeznek meg levélírónk: a Venusnak adott almáról, a babyloni almáról, Salamon almájáról. Megemlíti aztán, hogy Dioscoridestől tudja, miként az almákat gyógyszerül lehet használni különböző betegségekben.

Ugyancsak egy érsekhez van intézve az a levél is, melyben Bacchusról és a szőlőültetésről beszél Magistros Gergely. Elmondja, hogy a titánok megharagudtak Bacchusra, szétépték s tüzre tették a megcsonkított tagjait. Jupiter értesülvén e gyilkosságról, mennyköveivel sujtotta a titanokat, összegyűjtötte a szétdarabolt testrészeket s rábizta fiára, Apollora. Apollo felvitte azokat a Parnassusra, s templomának kapujában csodás szőlő nőtt, melynek egyetlen fürtje nyolczezer edény bort adott. Megemlíti a levél azt a szőlőt is, melyet Noé az Ararát tövében ültetett.

Levelének egyikét versekben intézte Magistros Gergely a bölcséletet tanuló növendékeihez, a kiknél a restségre való hajlandóságot vett észre. Ugyancsak versekben irt egy levelet saját legidősebb fiához, Viészd-Váhrámhoz is, a ki később Örményország patriarkhája lón. A levelet alkotó vers-szakok mindenike a *quintus*-nak, fia nevének egyik betűjével veszi kezdetét.

Magistros Gergely herczeg levelezése, melyeket csak igen röviden ismertethünk e közlemény szűk keretében, egyike az örmény irodalom legbecesebb kincseinek, a legérdekesebb emlék, mely ezen a téren a tizenegyedik századból számunkra fenmaradt.

Dr. Molnár Antal.

Húsvéti piros tojások.

Irta: Szivárvány.

A természet levetette téli fehér köntösét, hogy zölddel, a remény színével cserélje fel azt. A tavasz első virágai: a kis ibolyák kék fejecskéikkel üdvözlik a fényes napsugárt, melynek meleg csókja, hosszú téli álmukból,

életre ébreszté őket. Az ereszek alól a fecskék vidám csi-csergése tölti be a balzsamos léget, mintha hálaimát zen-genének a mindenség szent Alkotójának, hogy a messze tájról elhagyott otthonukba visszatérhettek.

Ki ne örülne az év legkedvesebb gyermeke: a tavasz megérkezésének? Ki ne hallgatná ellágyult szívvel kedves énekét a madárkáknek? hisz ezek életünk egy tündéries szép korát varázsolják elénk, midőn keblünkben tavasz volt: — a szerélem tavasza.

Kinek keblét nem töltené el a hála és szent öröm érzete? kinek arczán nem honolna derülség e dicső nagy napon: a Megváltó feltámadásának ünnepén?

Itt is, eme földszintes ház egyik csinosan berendezett szobájában, a szentelttel megrakott asztal körül, csak derült arczokat láthatni. Az apa, anya és három angyal-arczú gyermek jóízűen reggeliznek, fogyasztván tányérukról a sült bárányhúst és főtt sonkát.

— Nem szabad semmit a földre hullatni, mert meg van szentelve, mondá a mama.

— Már én meg is ettem, — szólta Pista a nagyobbik fiú — kérek kátát és pászkát is.

— Nekem is, nekem is! mondák Margitka és Janika.

A jó mama szedel a kátából és pászkából kedves gyermekeinek, míg a családfő boldogságtól sugárzó arcz-czal legelteti rajtuk szemeit.

— Pistának nagyobb kátát adott mama, mint nekem, zugolódék Margitka.

— Csúf irigynek lenni! Tudod-e, hogy az Isten nem szereti az irigy gyermekeket? szólta feddőleg a mama.

— Pista nagyobb, mint te kis leányom! Aztán a fiúknak jobb étvágyuk szokott lenni, mint a leányoknak, mondá az apa.

Ilyen ártatlan csevegés között folyt az étkezés.

Mikor ennek vége volt, elmondották az asztali háladáó imát, kezet csókoltak a kedves gyermekek a szerető szülőknek, kaptak ezektől még piros tojásokat s aztán örvendezve szaladtak az udvarra, játszani a szép tojásokkal.

A férj és nő magukra maradtak. Az előbbi így szólta:

— Drága jó Margitom! nélküled oly sivár volt életem.

De mióta téged birlak, mióta e kedves gyermekektől vagyok környezve, oly megelégedett, oly kimondhatatlanul boldog vagyok, hogy nem cserélnék a leggazdagabb emberrel sem! Köszönöm édes kis feleségem, hogy ily boldoggá tettél engemet!

S ajkaihoz emelve a bájos nő kezét, csókokkal halmozá el azt.

— Én is igen boldog vagyok, — mondá a nő, mély szerelemmel tekintve férjére — s így én is köszönettel tartozom neked a boldogságért.

— De te oly jó vagy Margitom! Ah hányszor, midőn előléptetésem iránt táplált reményemben csalatkozva hazatértem, olyankor szereteted és jóságod által mindig elsimitád homlokomról a gond, a bánat okozta redőket! Meg akarlak azért téged jutalmazni egy szép piros tojással.

A jó nőt igen meghatották férje szavai, de midőn ez a piros tojást említette, elmosolyodott.

A férj azonban nem tréfált. Elővont zsebéből egy piros tojást s ezt nevének nyujtva mondá:

— Látod kedvesem e tojás czukorból van s ezen a vékony aranyozott abroncon, mely közepét átfogja, van egy parányi gomb; ha e gombot megnyomod, a tojás kétfelé nyilik.

A nő megnyomta ujjával a gombot és a tojás kétfelé nyilván, belsőjéből egy picziny csinos arany óra ötlött szemébe.

— Arany óra a tojásban! — kiáltá örömtelten, forrón karolva át férje nyakát. — Jánosom, drága jó férjem! miért pazarolsz reám annyi pénzt?

— Tudod angyalom én ennek az árát régóta gyűjtögetem s most oly kimondhatatlanul jól esik lelkemnek a tudat, hogy neked ezáltal örömet szerezhettem, mondá a férj boldogan, átölelve neje karcsú derekát.

Az egész boldog családi jelenetnek fültanúja volt a mellékszobában egymagában időző nőtlen férfiú: Kápriél Gergely dúsgazdag tőkepenész, kitől e lakásnak egyik

osztályát bérben birták e boldog emberek. Ő csupán két szobát tartott meg az egész házból, egyet a maga és egyet cselédje számára; a többit bérbe adta.

Hogy tanúja volt annak, mily boldogság szerető, hű nővel s kedves gyermekekkel birni, még sivárabbnak, ridegebbnek tűnt fel előtte a saját élete, mint eddig.

Összerázkodott, mintha a hideg borzongatná. Fázott a lelke; nem volt a ki szeretetével felmelengesse.

A kinek kedves családi köre van, az mily boldogan, megelégedetten töltheti el e szent napot, szerettei körében.

Neki nincs senkije.

Ennek a szerény fizetésű hivatalnoknak, ha napi-munkája után fáradtan hazatér, pihenő óráit egy jó feleség s életvidor gyermekek szeretetet lehelő társasága, mennyországgá varázsolja. Ez az ember a munkában örömet talál, mert családjáért dolgozik; ha pedig családja körében van, boldog; mert szeretteit megelégedettnek látja. Mily boldoggá tette az is, hogy nejjének egy piros tojásba rejtett arany órával kedveskedhetett.

Ő pedig dúslakodik a vagyonban és élete mégis olyan, mint egy kopár sivatag. Oh mert a pénz nem főkélléke a boldogságnak. Boldog az, a kit verejtékes munkája után, családjának szeretete jutalmaz.

Ő egész életét a pénzszerzésnek áldozta. Többre becsülte a hideg, csillogó aranyat, egy forrón szerető szívnél és eldobta magától e hű szívet. Pedig ilyennel — mely áldás minden időben — csak nagyon ritkán találkozunk éltünk folyama alatt. Attól tartott, hogy ha családot alapít, ez felemészti vagyonát. És nem nősült meg. Kapna ő nőt most is, akár minden ujjár a tizet, de már elmúlt ennek az ideje... már csak pénzt szeretnék, nem az ő személyét.

Oh! az a leány őt mily igazán szerette, bebizonyította ezt azzal, hogy — bár kérték kezét — nem ment férjhez.

Sóhajtv a kelt fel az asztal mellől a szegény gazdag ember, a szekrényhez lépett s elővett abból egy levélborítékot, aztán széket tolv a ablakhoz, leült.

A levélboritékból kivett egy fekete hajfürtöt s egy ifjú leányt ábrázoló arczképet és ezeket hosszan elme-rengve szemlélé.

Egy rég letűnt kor édenében képzelte magát.

Az arczkép megelevenülni látszott. Ott ült közelében a kedves, okos szép ifjú leányka s édesen csengő hang-jával csevegett mindenről, míg szemeiből az igaz mély szerelem sugárzott...

Egyszerre eltűnt a boldog álom, elhomályosodtak a kedves vonások; két nehéz könnycsepp hullott az arczképre az 50 éves legény szemeiből.

— Szegény Róza! — sóhajtá — a te életed is sivár, mint az enyém, azt is önzésem tette ilyenné. S te e mel-lett még a nyomorral is küzdesz, két kezed munkájával tartva fenn anyádat és magadat, míg én dúskálok a pénz-ben. Hej, ha még egyszer ifjak lehetnénk!... Szegény, szegény leány!...

Ajkaihoz emelé a hajfürtöt és arczképet s visszatette előbbi helyére. Aztán, mintha a Megváltó szállta volna meg lelkét, egy isteni sugalattól megkapatva, íróasztalá-hoz ült s néhány szót irt egy papírra. Midőn ezzel ké-szen volt, becsöngeté szolgáját.

— Mit parancsol tekintetes úr?

— Menjen Mátyás a Miklósi úr üzletébe s vegye meg ott azt, a mi e papírra írva van.

— De a boltok ma zárva vannak instálom.

— Igaz! Ugy hát menjen a házához s kérje meg nevemben, hogy sziveskedjék kinyitani az üzletet és adni, a mit leirtam, mert sürgős.

Mátyás távozott, teljesítendő a parancsot. Kápri-el Gergely pedig néhányszor gondolkozva alá és fel járt a szobában, azután ismét oda ült az íróasztalhoz és újra irt pár sort.

Aztán hátradölve székében cselédjére várakozott. Nem sokára megjött ez, egy dobozzal kezében, melyet átnyujtott urának.

— Maga tud irni Mátyás — mondá Kápri-el; — de tud-e titoktartó lenni?

— Igen instálom!

— Jól van! Üljön ide és másolja le, a mit én e papírra irtam; de erről senkinek egy szót se, mert titok. Aztán ha leírta, keressen egy megbízható embert, a kitől egy csomagot elküldhessek . . .

— Hát én nem vihetem el? vágott ura szavába Mátyás.

— Nem! Mert hátha az illető tudja, hogy maga nálam lakik. Én pedig nem akarom, hogy kitudódjék az, hogy én küldöm a csomagot.

— Én mást nem ismerek, a ki titkot tudna tartani, csak . . .

— Csak?

— A sze-re-tő-met, mondá Mátyás akadozva.

— Hát van szeretője? Csak meg ne csalja szegényt! . . . No hát másolja le e néhány szót, aztán küldje ide a szeretőjét s ha el lesz intézve az ügy, elbocsátom magát, mulasson egész nap a szeretőjével, de a templomot el ne kerülje.

Mátyás oda ült az íróasztalhoz s lemásolta azt, mi a papírra írva volt.

*

A harangok kongása a templomba szólítja a hiveket, kik követve a hívó hangokat, derült arczczal, emelkedett kebellet sietnek az Ur szent hajlékába, hogy hálaát adhassanak az Üdvözítőnek a megváltás nagy művéért.

E szent napon minden arczon vidámság honol, minden szívet eláraszt az öröm érzete, csak ott abban a félreeső utczában egy szegényes házikóban lakó két nő arczán van mély szomorúság.

Az öregebb az ablaknál ül, kopott imakönyvet tartva kezében; szemei búsan tapadnak leányára. Ez kezére hajtott fővel, borús arczczal ül az asztal mellett. Lelkét nem deríti fel a ragyogó napsugár, a madarak kedves éneke, a természet ujjáébredése, ő a mult képeit látja s a jelen sivárságát érzi.

— Oly bántó a tudat, — töré meg a csendet az anya — hogy a gazdagok asztala roskad a sok jótól s nekünk e nagy napon is mily silány reggelink volt.

A leány anyja felé fordítva fejét, szólt:

— Hagyja anyám, ha nem volt módunk arra, hogy a szentelthez szükséges étkeket mára előállithassuk, szentelt nélkül is eltelik ez a nap. Máskor is jól esik a jó kátá s pászká; majd rendel még az Isten munkát, hogy ezáltal pénzt szerezhessenek s akkor készíthetünk efféléket.

— Tudom édes leányom, hogy utolsó néhány garasodat is elköltötted a legszükségesebbre; csak az elkese-redés szól belőlem.

— Engem inkább az bánt jó anyám! hogy e nagy ünnepen nem mehetek templomba. De nem tehetek róla, ha oly gyarló teremtmény vagyok, hogy mélyen sértene, ha azok, kik születésre nézve cseppet sem állanak fölöttem, drága öltözékükben, gúnyosan, vagy szánólag tekintenének divatból kiment kopott ruhámra. S így a templomban nem tudnék áhitattal imádkozni. Talán meghallgatja a jó Isten, ha itthon imádkozunk.

— Szegény leányom, neked bár egy ruhára nem telik! Pedig mennyit dolgozol, felemészted minden erődet s munkáért oly rosszul fizetnek. Boldogabbak a koldusok, mint mi, azok nem titkolják nyomorukat és segítik őket az emberek.

Szegény atyád, ha láthatná a túlvilágról, hogy mily nyomorral küzdenek az ő szerettei, talán fényes hazájában sem érezné magát boldognak.

E szavakra forró könny pergett le a leány arcán, a ki az ifjúság rózsás korán túl volt, de bár az idő és bánat elhervaszták arcát, vonásai mutatták, hogy egykor igen szép volt.

— Szeret minket a jó Isten anyám! — mondá — ő az árvák és szenvedők atyja s majd megjutalmaz küzdelmünkért.

S ezzel imakönyvet vett kezébe s imádkozni kezdett.

És az ima közben lélekteljes arczáról lassanként eltűnedezett a borongó felhő s elfoglalta azt a béke, a csendes megnyugvás szivárványos kifejezése.

Az anya is imádkozásba mélyedt.

Az ajtó-nyitás okozta zajra a két nő félbeszakítá imáját.

Egy fiatal székely leány lépett be, kezében egy csomaggal, melyet átnyujtva az ifjabb nőnek, köszönt s gyorsan távozott.

„Ágopsá Róza úrhölgynek“ olvasá ez a csomag boricékáról. Aztán felbontá a papirburkolatot, mely egy dobozt takart; ennek tartalma pedig 10 darab czukorból készült piros tojás volt. A dobozban egy levélkét is talált, mely e sorokat tartalmazta:

„E húsvéti szent nap emlékére, önfeláldozása, küzdelme és munkássága jutalmául, fogadja e szívesen küldött piros tojásokat.“

Anyá és leány bámulva tekintének egymásra.

Az utóbbi kezébe véve a tojások egyikét, vizsgálni kezdé azt s midőn felfedezte a tojást körítő vékony aranyozott abrancson a parányi gombot, megnyomá azt; a tojás felnyilt és ebből egy bankjegy hullott az asztalra.

— Száz forint! mondá ámultan, miután a bankjegyet szétnyitotta.

Erre az öreg nő felsikoltott.

Azután rendre felnyitá a tojásokat és ime mindegyik egy-egy 100 frtos bankjegyet tartalmazott.

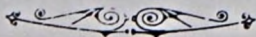
A két nyomorban sinylődő nő érzelmeit tollam gyenge ecsetelni.

Darabig azt hitték, hogy álmodnak, vagy képzelet űzi velük játékát. Midőn végre ámulatukból kissé magukhoz tértek, térdreborultak s szívből fakadó hálaímaik küldének fel az egek Urához, hogy őket nyomorteljes helyzetükben így megvigasztalá és hő fohászban kérék a Megváltó Istent, hogy áldja meg a titkos jótevőnek minden léptét.

Vajjon volt-e a szegény leánynak bár halvány sejtelve arról, hogy a titkos jótevő senki más, mint Kápriel Gergely, ki egykor lelke minden gondolatát, szíve összes szerelmét birta?...

Ennek Isten a megmondhatója.

De elég azt tudnunk, hogy a két nélkülözésekkel küzdő, nyomorban szenvedő nő sorsára mily enyhületet hoztak, azok a húsvéti piros tojások.

Az áusztiai örmények.

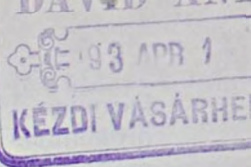
II.

— Befejező közlemény. —

A lemergi örmény kath. püspöki megyének három jelentékeny — intézménye van, melyek kezdetben — alapításuk idejében — nagy hasznára voltak az odavaló örményeknek; de később nagyobb részt elveszítették nemzeti jelentőségüket és csak örmény nevüket s emléköket tartották meg. Ezen intézmények a következők:

1) A lemergi örmény apácza zárda, mely a püspöki lak közelében épült; az apácák leánygyermek tanításával foglalkoznak. E női egyesületet Kámeniczből hozták Lembergbe; VIII. Sándor pápa ezen apácza zárdának 1690-ben benedekrendi szabályzatot adott. A zárda fennállása óta leányközépiskolát tart fenn, mely tanoda ma is Lemberg legelső leányiskolája; 250 növendéke van, kiknek nagyobb része nem örmény. Ezelőtt köteles tantárgy volt ebben az iskolában az örmény nyelv. Az apácza fő, a 80 éves Szárkiszovics Kájétána, ki 1845-ben választatott meg: tehát 47 év óta viseli tisztjét. Ez a tiszteletreméltó apácza fő igen szépen beszél az odavaló örményt; kivülré még 18 apácza van a zárdában, kik nagyobb részt tanítással foglalkoznak. A hittant bejáró örmény papok tanítják; a gyóntatóatyja: Szimonovics János, ki a lemergi örmény consistoriumnak is tagja.

2) A Thorosz-féle iskolát dr. Thoroszián lemergi örmény orvos alapította a gálicziai örmény kath. szegény fiúgyermek számára; még életében elkészült az épület. Halála előtt összes vagyonát az intézetnek adta. Az iskolának, melyben 45 örmény tanuló nyer oktatást, 124.000 frt az alaptőkéje. Igazgatója Kájétánovics Kajtán örmény kanonok. A felügyelőség hat tagból áll, kik közül ötön tisztjökét a nagynevű örökhatyó végrendeletének intézkedése folytán viselik; a hatodikat — az örmények közül — a lemergi tanács nevezi ki. A felügyelőség mostani tagjai ezek: Csájgovski János (pap). Ándonevics, Thoroszevics, Csájgovski és Krisdáfovics; a tanács Áb-

károviics Jánost nevezte ki a bizottságba. Dr. Thoroszián örökemlékű szép intézményének megalapítása után (1865) még csak egy évet élt.

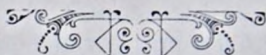
3) Örmény pénzintézet. Régen Lemberg gazdag örményei adományozásából egy pénzintézetet alapítottak; ezen intézet a szegény örményeket az uzorások körmei közül szabadította ki, midőn azoknak zálogra 2°/_o-os pénzt adott költsön. Nagy tiszteletben részesül e jó nevű, szilárd pénzintézet még ma is egész Lembergben. Eredeti czéljától annyiban tért el, hogy most nemcsak kizárólagosan örményeken segít, hanem vallás és nemzetiség különbség nélkül minden rászorult városi polgáron (lengyel, zsidó és a t.). A pénzintézet alaptőkéje 300.000 frt.; az évi tiszta haszon az egyházmegye örmény templomai közt osztatik fel. A felügyelő bizottság elnöke maga az örmény érsek, a három tag egyike is mindig egyházi személy. Az igazgató Márdiroszovics János pap.

Áusztria-Magyarországon a püspököket a vallásügyi miniszter előterjesztésére a császár és király nevezi ki a klerus és a hivek részvéte nélkül. Csak a leMBERGI öRMÉNY KATH. püspök képez e tekintetben kivételt. Ugyanis ősi jognál fogva, mihelyt megürül a püspöki szék (vagy is mihelyt meghal a püspök), összegyül a megye örmény KATH. klerusa és maguk közül egyet megválasztanak püspöknek; a választás megerősítés végett felküldetik a kormányhoz, mely azt késedelem nélkül mindig meg is erősíti. A megválasztott azután Rómába megy, hol püspökké szenteltetik. A leMBERGI öRMÉNY püspök állásánál fogva a bécsi felsőháznak tagja. Ime! ez a független egyházmegye kevés számú hiveivel (5000) olyan kiváltsággal bír, milyent a latin egyház Áusztriában nélkülöz.

A mostani leMBERGI öRMÉNY KATH. érsek, mint kiváló szónok, nagy hírnévvel bír egész Gálicziában. Az örmény KATH. papok, a mechtáristák kivételével, ruházatban nem különböznek a latin szert. papoktól; a szakált és bajuszt leborotválják. Nős pap nincs közöttük. A papok közül legjobban tud örményül Movszeszovics Miklós, a consistorium jegyzője és Tavitovics Adeodat, ki sokáig volt szucsávai plebános; most ez is Lembergben lakik.

— Az áusztriai örmények közül a Kuttyban lakó örmények tartották meg legjobban az örménységet. Ezek ott-hon, utcán, úton-útfelen mindig örményül beszélnek. Itt a nép is éneкли a kántorokkal a sárágánokat.

Sz. K.

Az érdem jutalma.

Abucsúestély, mit Mártonffy Márton, Temesmegye kir. tanfelügyelőjének tiszteletére Temesvárt febr. 25-én rendeztek, a „Koronaherczeg-szálloda“ nagytermében tartatott meg.

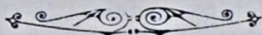
Valóban lélekemelő ünnepély volt ez. Az ember-szive repdes örömeben, midőn látja, hogy a magas kormány tudós tanfelügyelőnk valódi érdemeit nem hagyja jutalmazás nélkül, hanem előlépteti magasabb állásra: az összes ipariskolák felügyelőjévé nevezte ki. — De más-résről a tudat, hogy atyáskodó vezérünket veszítjük el, kit oly meleg, igaz szeretettel vettünk körül, s kit alig három éve nevezhetünk magunkénak, fájó érzést kelt kebleinkben! Igen! mert azt a ritka tanférfit veszítjük el, ki rövid három év alatt, megyénkben a pangásban volt magyar tanügyet virágzásba hozta; a mit — tekintve Temesmegye különféle nemzetiségű lakosságát: a túlnyomó román és német ajkú tanköteleseket — csakis önfeláldozó, nyugalmat nem ismerő, szakadatlan, lelkes munkásság és buzdítás eredményezhetett! Az érdem meg is találta jutalmát.

Az a 180 vendég, kik a banketten jelen voltak, fényes bizonságot tesz arról, hogy nemcsak a színéhez közel álló tanítói kart, hanem a társadalom minden rétegének lelkes s a tanügy iránt érdeklődő elemét meg tudta hódítani. Ott voltak: a főispán, alispán, polgármester, kir. tábla elnöke, a különféle vallásfelekezetek lelkészei, megyei és városi tisztviselők, tanárok, szolgabírák, tanítónők, tanítók Temesvárról és a megyéből. A számos és szép felköszöntők mind az ő kiváló érdemét méltatták. Csak későn oszlott szét e diszes vendégkoszorú.

Ugy 10 óra tájban, a temesvári tisztviselők és tanítókból most alakult dalárda üdvözölte: ünnepeltet, több gyönyörű magyar darabot igen sikerülten adott elő. Midőn a nap hőse az ünnepély színhelyéről eltávozott, a jelen voltak még egyszer egetverő, lelkes éljenzésben törtek ki. Adjon Isten számos ilyen tanult, tapasztalt, tevékeny, igazságszerető munkást a tanügynek; mert akkor hiszszük, hogy a nagy magyar szava: „Magyarországot még egyszer meg kell hodítani“ — nemsokára testet ölt.

(Gattája)

Hornyis Ferencz.

Egy szegény leány öröksége.

Szép májusi reggel volt. A nap mosolyogva tünt fel a tiszta kék egen. A levegő teli volt üdítő illattal, melyet a tavasznak első virágai árasztottak szét. A népkert fenyő-lugasának egyik padján ült P... Bogdán tekintélyes városi hivatalnok. Arcszíne elárulta, hogy örmény ember. Alakja magas; komor tekintetéből kilátszott, hogy világgyűlölő, ki kerüli az emberek társaságát és elvonulva egyedül szeret lenni.

Egy újságlapot tartva kezében, hallgatta a zöld lombok között elrejtőzött madárkák énekét, melyek talán épen akkor végezték reggeli imájokat, midőn egy 16 évesnek látszó gyermek kérő hangja zavarta fel.

Egy szép leány állott előtte, arcán a szenvedés vonásai-val. Tiszta, de foltos ruhája tanúja volt szegénységének. Aláhulló könnye, zavart hangja, melylyel segítséget kért, a férfi kemény szívet nem indították meg. Durván küldte tovább az ártatlant a nélkül, hogy néhány fillért nyújtott és így egy boldog pillanatot szerzett volna szegénykének.

Tovább ment a leány. Nem messze épen P... Bogdán fia, Béla előtt állott meg; kinyújtja kezét, hogy adjon valamit Isten nevében.

Az ifjú szánakozó, barátságos hangon így szól hozzája :

— Ugy látom gyermekem, hogy irgalmasságra szorultál. Mond, mi kényszerít erre a lépésre?

— Évekkel ezelőtt nem voltam ilyen szánandó helyzetben — válaszolá a leány, mi közben mély sóhajtást bocsátott ki ajkai közt, — de az atyámat ért sok szerencsétlenség, nem sikerült tervei, melyek korán sírba vitték; édes anyám mostani súlyos állapota akasztották nyakamba a szegénységet. Most a könyörületes szívek segédkezését vagyok kénytelen igénybe venni.

— Hát ki volt atyád? — kérde az ifjú.

— Atyám — felelé érzékeny hangon a leány — becsületes örmény kereskedő volt, Z... Lázárnak hívták. Tisztességesen végezte dolgait; de daczára minden fáradásának, nem tudott zöld-ágra vergődni. Fel kellett hagyni az üzlettel. A kis vagyon hamar elfogyott és mármár beállott a végső inség. Bújában nemsokára meghalt. Anyám, én és kisebb fivérem a legkeservesebb nyomorba estünk. Egy darab ideig kezünk munkájával szereztük meg a mindennapit; de ez éjjel anyám nagy beteg lett és senki sincs, ki rajtunk segítene. Elindultam kérni; de az első is, kivel találkoztam, durván kergetett el. Hja! ő nem tudja, hogy mi a nyomor. Most feléd közeledtem jó uram! Isten szeretetéért könyörülj rajtunk és nyujts valamit a szegény nyormorgóknak.

Erre megeredtek könnyei; de az ifjú így vigasztalta :

— Ne sirj leányom! mond, távol van-e a ház, hol ily nyomor lakik?

— Nincs uram! X... utczában 30 szám alatt lakunk.

— Volt e orvos beteg anyádnál? kérde az ifjú a meghatottság hangján.

— Nem, mert orvos és orvosság pénzbe kerül és még mit sem gyűjtöttem.

— Ime itt van egy pár forint — mondá Béla — menj gyorsan, hívj orvost, hogy segítsen beteg anyádon. Megkönnyebbülve távozott a leány orvosért.

Ezalatt Béla felkereste a beteg asszonyt.

Egy kis szobába kellett bemennie. Szétnézett és a szegénység e hajléka mélyen hatott lelkére. Az egész butorzat néhány értéktelen szék, konyhai edény, egy el-
oetskult régi asztal és egy ágy volt, melyben a beteg feküdt. Az ágy oldalán egy gyermek feküdt, ki a sok sirástól álomba volt merülve.

Béla oda közeledik a beteghez. Megfogja kezét s mint egy orvos kérdezősködik a betegség oka felől.

— Ah uram! — mondá halk, elfojtott hangon a beteg — betegségem nagy és az orvosi tudomány nem képes rajtam segíteni. Anya vagyok, de szerencsétlen anya. Gyermekeim vannak, kik még szerencsétlenebbek mint én. Mély seb van szívemen, s ettől csak a halál szabadít meg engem. Oh, de ennek még gondolata is megfélemlit. Mivé lesznek gyermekeim, kiket jobban szeretek magamnál. Ha tudnám, hogy a könyörület segíteni fogja őket: nyugodtan halnék meg; de jövőjök, jövő sorsuk csak növeli fájdalmamat.

Sirni akart, de már nem voltak könnyei. Mint, kinek szívét nehéz kő nyomja, úgy sóhajtott fel.

Az ifjú ál-orvos megértette, hogy hol a baj, mi okozza a szenvedést.

— Ne essél kétségbe asszonyom — szolt biztatólag Béla — az Isten hatalmas és nem felejtí el azt, a kit szeret. Vigyázz életedre, mert arra gyermekeidnek fölőtte nagy szükségük van.

Azután egy kis darab papírra, mely ott hevert az asztalon, irt valamit.

— Ime a vény! — folytatá tovább. — Ez az orvosság bizonyára használni fog. Külőnben gondom lesz rá asszonyom, hogy egyébben se szenvedj hiányt.

Az írást az asztalon hagyva, eltávozott.

Nemsokára haza jött a leány, anyjához rohant, megcsókolta kezeit és örömtől sugárzó arcczal mondá:

— Drága jó anyám, légy erős. Az Isten nem felejtkezett meg rólunk. Bizonyára nagyon szeret minket. Nézd ezt a pénzt, melyet ma reggel egy ur adott nekem. Orvosért futottam, mindjárt itt is lesz. Felejtsd fájdalmadat, örvendj és vigasztalódjál.

— Jöjj közelebb leányom — mondá az anya, mi alatt egy futó mosoly lebbent el ajkán — hadd csókoljalak meg. Isten a te ártatlanságod jutalmazója. Boldog leszel, ha mindig megjutalmazhat. Kevéssel előbb egy ifjú orvos volt itt; megnézett, vigasztalt és azután elment. Az asztalon van keze írása, vedd, nézd meg és hozd el a rendelményt.

A leány kezébe vette a papirdarabot... és rögtön öröm lepte el arczát.

— Boldogok vagyunk anyám!

— Mit mondasz leányom? kérdé csodálkozó hangon.

— Hallgasd csak jó anyám, így szól a vény: „Mind den reggel korán szentmisét megyek hallgatni; jöjj és váraKOZZál reám a templom ajtaja előtt, míg kijövök, hogy mindennap átadhassam, mit nektek szántam.“

E perctől kezdve a beteg érezni kezdte javulását.

A gyógyszer megtette hatását. A szenvedő szív újra könnyebben lélekezelt. A megérkezett igazi orvos nem találta a betegséget veszélyesnek.

Multak a napok és a leány minden nap korán reggel ott állott a templom ajtaja előtt; Béla is mindig megtalálta Bertát, kihez már a szeretet bizonyos érzelmével kezdett vonzódni.

A természet kitérte keblét, hogy szétömlészsze az illat-árt. A tavasz első sugarának melege kicsalta az ibolyát.

Berta egyik nap szokatlanul korán ébredt fel. Szép volt ez a reggel; kiment a népkertbe, itt virágcsokrot kötött: evvel akarta jótéVője iránt háláját leróni.

A szokott találkozás ma derültebb volt, mint más-kor. Mosolygó arczzal közeledett Berta Bélához; azután megigazitotta ruháját, mely már nem volt oly szegényes.

— Isten hozta Berta! mondá Béla, örömtől sugárzó arczzal.

— Jó uram, — vevé át a szót Berta — mivel érde-meljük meg azt a sok jót, mit velünk tesz. Jótéteménye kettős érdem; mert ott és akkor nyújtja segítségét, a hol és a mikor az legszükségesebb. Egy családnak lett őrző angyala; egy családnak, mely önvétke nélkül szenved.

— Hagyjuk el ezt! — mondá Béla vidám hangon. Hanem mondja csak, hol szedte ezt a szép csokrot?

— Ma szokatlanul nagyon korán ébredtem fel. Ementem oda, hol a kis virág illatozik. Leszedtem. Csokorba kötöttem és könnyeimmel öntöztem meg. És a kis virág oly búsan szólott hozzám. Eszembe juttatta helyzetemet, oh, mert nekem is rejtőznöm kell az emberek elől. Én hiszem, hogy a virág is tud könnyezni; de könnyeit felszárítja a napnak enyhe melege. A virág boldogabb, mint én: megtalálják a szerető szivek, leszakítják és midőn másokat boldogít, ő is boldog akkor.

— Nos hát kinek szánta, ha szabad kérdenem?

— Önnek, jó uram! — felelé Berta röviden.

— Köszönöm. Legyen meggyőződve, hogy e pillanatot soha se feledem el.

Berta távozni akart; de Béla nem hagyta magára — elkísérte. Sok mindenről beszélgettek. Béla, habár feltette magában, hogy most nyíltan előáll szándékával, még sem tárta ki szive titkát.

Házáig érkeztek. Ekkor hirtelen megcsókolja Berta kezét, mi közben elejté ajkán e néhány szót: Ön az enyém leend!

De e tette nem maradt titokban. Észrevették. Apja, ki előtt Béla viselkedése már rég óta feltűnt, folyton nyomában járt. Most már mindent tudott.

Délre járt az idő. P... népével asztalhoz ült.

— Gyerme kem, — kezdé a beszédet az öreg — tudni akarom, hogy mibe töröd a fejedet. Láttalak ma egy nővel, kinek atyja koldusbotra jutott, s ki legkevésbbé sem méltó hozzád. Mond, mi a célod vele.

Valamit felelni kellett. Összeszedte tehát magát és nyíltan bevallotta, hogy ő szereti Bertát.

— Nem, az nem fog megtörténni — mondá az apa felindultan. — A nevet, melyet eddig minden szennytől megőriztem, nem fogod egy szegény nővel kötendő házassággal bepiszkolni.

— De atyám, én szeretem őt és úgy gondolom: boldog is leszek vele.

— Nem, az nem fog megtörténni! Nem tudnék nyugodtan meghalni, ha parancsom ellen cselekednél. A mai kor szelleme és a társadalmi szabályok azt követelik, hogy egy ranggal és móddal bíró egyén, csak hasonlóval kösse össze fejét.

A szigorú atyai szavak mélyen megsebzék Béla szívét. A kertbe távozott, hogy elsirja bánatát.

A patak — mely ott folyt a kert végén — csörgekezésében az ő szenvedését látta. Ugy tetszett neki, mintha a madarak, melyek a szabadság dalát zengték, gyászdalt énekelnének neki. A röpködő pillangó ezer színváltozatában, az ő sokféle fájdalmát szemlélte. Ismét felkereste atyját, de kérő szavaira ezt a feleletet kapta: „Ki tagadtak, ha...“

Béla megfosztva minden reménytől, szomorú-bús napokra virradt. Ő neki nem szabad követni szive sugallatát. Le kell mondani arról a nőről, a kit nagyon szeret. Igen, mert a kevélység és gög nem türi maga mellett a szegénységet.

*

P... Bogdán testi ereje napról napra fogyott. Veszesélyes betegség lepte meg, mely nemsokára megfosztotta az életétől.

Béla egyedül maradt. Nem volt ki útját állja; de azért még mindig komoly aggodalmak fogták el. Egész jövő boldogsága attól függött, hogy atyja miként intézkedett végrendeletében.

A kihirdetett rövid végrendelet Bélára vigasztaló volt: „Általános örökösömnek Béla fiamat nevezem, és beleegyezésemet adom, hogy azt a leányt, kit szeret, nőül vegye.“

A végrendelet felolvasása után Béla felkereste az ő egyetlen Bertáját és elbeszélte neki az esetet.

— Most — mondá érzékeny hangon — nyujtsa kezét annak, ki eddig jótevője, de ezután szerető férje akar lenni.

Berta szemei öröm könnyektől ragyogtak. Letérdelt Béla előtt és összekulcsolt kezeit ég felé emelve, mondá:

— Ön boldogít egy szegény leányt! Ön sok vagyont örökölt boldogult atyjától; de én ma mégis gazdagabb lettem. Igen, mert én ma egy szívet örököltem, mely telve van igaz szeretettel és egy lelket, mely telve van angyali jósággal.

Rövid idő múlva az örmény templom orgona hangjai mellett vonult a szerető pár az Ur oltára elé... és örök hűséget esküdtek egymásnak...

Esztegár Gergely.

Az erzsébetvárosi örmény kath. hitközség kérvényéből.

Az erdélyi róm. kath. status 1892 évi szeptember hava 19. napján tartott ülésében az erzsébetvárosi örmény kath. iskola céljaira rendelt Ráfáel-alap hová fordítása s annak kiutalása kérdését, — a mélyen tisztelt igazgató tanács újabb elhatározása alá utalván: mint az erzsébetvárosi örmény szert. róm. kath. hitközség megbízottai bátorkodunk alázatos kérelmünket előterjeszteni.

Erzsébetváros képviselőtestülete 1892. május 10-én tartott közgyűlésében elhatározta, hogy az erzsébetvárosi örm. kath. Ráfáel-gymnasiumra hagyományozott 15000 forintot, vagyis osztr. értékben 15750 forintot az irgalmas nővérek vezetése alatt álló róm. kath. Ráfáel-leányiskolára fordítja; azonban a mélyen tisztelt igazgatótanács 974—1892 szám alatt ezen kérést — azon okból, mert az alapítólevéllel nem egyezik s mert a 945 frt évi segély az erdélyi róm. kath. tanulmányi alap költségvetésében sehol sincs feltüntetve, mint Ráfáelféle alap — elutasítandónak találta.

A madraszi születésű örm. kath. Ráfáel Sándor 1842 nov. hó 29-én kelt s V. Ferdinand király által megerősített alapítványlevelél szerint, évi 6 $\frac{0}{10}$ kamat mellett, 15750 frtot tett le a nagyszebeni kamarai hivatal pénztárába a fenjelzett célra. 1843-tól kezdve 1853-ig az évi 900 frt a nagyszebeni, illetőleg az erdélyi cs. kir. szám-

vevőszék által a Ráfáel-alapból ki is utalványoztatott az erzsébetvárosi tanároknak. A magas katonai és polgári kormányzók az összeg kezelési jogát a Ráfáel alap fölött szakadatlanul gyakorolta. 1853-ban a Ráfáel-féle 15000 forintos alapítvány a róm. kath. tanulmányi alappal egyesítettet.

Az erdélyi róm. kath. tanulmányi alap a kath. status igazgató tanácsa kezelése alá jutván: azzal együtt a tanulmányi alapba beolvasztott Ráfáel-féle alap is oda jutott.

Ráfáel Sándor még 1827. ápril 23-án kelt alapítólevél szerint 2000 forintot tett le városi pénztárunkba 6°/_o kamat mellett az erzsébetvárosi Ráfáel örm. kath. leányiskola alapjára. Ugyan ő a leányiskola részére 2000 forinton leányiskolai helyiséget vásárolt, mely 1862. Szentivánhava 5. napján a városi közönség s a helyi örm. kath. egyház közt létesült s főpásztorilag megerősített szerződés szerint kicseréltetett: a papilak a mostani leányiskolává és a leányiskola papilakká változtatott át.

Az alapítványok jogi természetének önkénytelen és törvényes következménye az, hogy ha eredeti rendeltetésének, az alapító által kijelölt céloknak már többé nem felelhetnek, azon célokhoz legközelebb eső célok megvalósítására fordítassanak.

Ráfáel Sándor első alapítványát 1827. évben tette Erzsébetvároson „Institutum puellarum raphaclinum gentis armenae“ czímen 2000 forinttal.

Ezután tette a többször említett 15750 frtot a gymnasium céljára.

2000 frt tőkével a mai kor színvonalán álló leányiskolát, 15750 frt ó. é. tőkével gymnasiumot fentartani nem lehet.

Ha ezen 15750 frt kamatai mint azt Erzsébetváros közönsége 1882 május 10-ikén hozott határozatával kérte — az irgalmas nővérek által vezetett leányiskola céljaira fordíthatnék — az alapítvány mindhárom feladata, hogy azzal 1. Erzsébetvároson, 2. kath. jelleggel, 3. a nevelésügy mozdíttassék elő — teljesítve lenne...

Kisebb közlemények.

Molke az örményekről. E hirneves katona, a tavál megjelent munkájában (»Vermischte Schriften des General-Feldmarschalls Grafen Helmuth von Molke. Berlin, 1892) néhány sorban az örményekről is tesz említést. Habár nem ment a tévedéstől, mit zárójel között azonnal ki is igazítunk, még-is átveszszük e pár sort: »Az örmények, kik nem csekély számmal laknak a kurdok között, mind görög keresztények« (298 lapon. Az örmények közt »görög keresztény« egyetlen egy sincs; mert ők az »örmény szertartást« követik). — »A lakosság régibb része: a keresztények, unokái az assyrok és chaldeaiaknak, kik később bevándorolt örményekkel vegyültek« (280 lap. Az örmény nem igen vegyül más népekkel; aztán ők az ország ősi lakosai, és így nem bevándoroltak.)

Meghiusult házasság. Bába Szineán nevű örmény három évvel ezelőtt Konstantinápolyból Amerikába ment és letelepedett Chicagóban. Jól ment itt dolga, szép vagyonra tett szert; de a teljes boldogságot a házasságban kereste. Kezébe került egy lap, mely tele volt nyomtatva olyan nők neveivel, kik hirdetés útján kívánczoktak férjhez menni. Kiválasztott négy nevet és irt mind a négy leánynak külön-külön, hogy alkalom adtával meglátogatja őket. Bimán Berta, ki New-Derzi kerület Vudber városában lakott, válaszolt is rokonszenves szavakkal Szineán levelére: szívesen látja az ismeretlen látogatót. Szineánnak New-York kerület Vatherthaun városába kellett mennie. Mielőtt Chicagoból útra indult volna, egyik biztosító-társaságnál 3000 tallérig biztosította magát, ha 24 óra alatt a vasúton szerencsétlenség érné. Irt Bimán kisasszonynak, hogy Vatherthaun városban dolga van, innen megy látogatására, egyúttal küldi a biztosítási szerződést is. Irt a másik három leánynak is. El volt határozva, hogy a melyik tetszését megnyeri, azt el is veszi nőül. Flori New-Yorkban tartzkodott, Hethi Bostonban lakott, a negyedikhez: Birdihez Cincinnatiba küldötte el sorait. Midőn a vonat New-Yorkból kiindult, Bába Szineán olyan kocsiosztályba szállott, hol szabad dohányozni. A vonat közeledett már más állomáshoz; az örmény az utolsó kocsiába akart menni, de kiesett és a vonat — összezuzta. Mihelyt tudomására esett Bimán Bertának a szomorú eset, a kezénél volt biztosítási szerződés alapján követelte a társaságból a 3000 tallért; de ez megtagadta az összeg kifizetését azt adván okúl, hogy nem ő a szerencsétlenül járt egyén törvényes örököse. A leány per útjára tért. Ugyvéde Bartholomi nemcsak a 3000 tallért nyerte meg, hanem kártalanítás czímén a vasúttársaságot a törvénszék 5750 tallérban marasztalta el. Azonban mindkét összeg kifizetése előtt a leány hirtelen elhalt. Szineán fivére, ki szintén Chicagóban lakott, örökölte a 8750 tallért. — Azt mondja Bartholomi ügyvéd, hogy ha a szerencsétlenség utól nem éri Szineánt, igen jól járt volna a szép és eszes Bimán kisasszonynyal...

Irodalom és művészet.

Gróf Kuun Géza és az örmény irodalom. A magyar mágnási kar ezen büszkesége: »Jelentés a magyar honfoglalást illető arab és egyéb keleti kútfőkről« című, az akademiához benyújtott derék dolgozatában, mely az »Akadémiai Értesítő« 1893. márcziusi füzetében meg is jelent, a többek közt ezeket mondja: »Az örmény irodalom fajunk legrégebb történetére tartozó sok érdekes anyagot rejt magában. A magyar őstörténelem iránt annyira érdeklődő Horváth István élénken óhajtotta, hogy történelmi irodalmunk ezt a becses anyagot hű fordításban bírja s céljaira értékesítse s a »Tud. Gyűjtemény« 19-ik évfolyama 7. füzetében erre vonatkozólag ezeket írja: »Ki lesz az a gondoskodó új hazájáról a közöttünk lakó Örmények közül, ki könnyebb használhatás végett lefordítja számunkra az örmény írókból a magyar népeket tárgyazó helyeket?« Az idéztem szavakban az újkori ethnographusnak méltán feltűnhetik a magyar népek többszám-alak, mintha valamikor több magyar fajú nép létezett volna, s a nemzet fogalma nem volna oly gyűjtőfogalom, melyben a főismertetők egységet alkotnak. B. e. Lukácsy Kristóf, Szamosújvár tudós plébánosa, megértvén az intést, nagy fáradtsággal gyűjtött historiai adatait Horváth István biztató felszólítására »saját terve és nézetei szerint« összeállította s e munkáját, »A Magyarok őselei s hajdankori nevei s lakhelyei« cím alatt 1870-ben közrebocsátotta. Élénk emlékemben van az a tanulságos óra, melyet 1868. nyarán a nagyérdemű örmény tudóssal tölteni szerencsés voltam. Horváth Istvánnak Pesten való találkozásukkor hozzá intézett buzdító szavait hálásan említette s figyelmzettéseit, mint maga mondá, annyi idő elmúlta után is eszében tartja. Az örmény régi történetíróknak több tekintetből legjelentékenyebbekét, Chorenei Mózes, ki az V. évszáz örmény íróinak sorát megnyitja, Lukácsy K. idézett munkájában, mint a hogy ez másképen nem is lehetne, gyakran idézi. Horváth István iskolájának bizonyos tekintetben hive levén, fajunk őseit szintén különböző keleti népek nevei alatt keresi s az örmény történelmi s földrajzi munkákban « a magyar népeket tárgyazó helyeket» kutatja. Szerinte Chorenei Mózes a magyarokról hun, chûs, chûsân, ephthalita, saka, dahâ és massageta nevek alatt emlékezett volna s a parthusokkal való fajrokonságukat nyilván állítja. Lukácsy így is érdekes munkájával úgy ért volna célzt, ha ezen különböző népekről szóló tudósításokat külön tárgyalja s szorítkozik a magyarok őseleiről szoltában azokra, melyeket a guda magari népről, a Magyar völgy- és helynévről s a hunokról följegyezve talált, s adatait a szigorú bírálat követelményeinek megfelelőleg csoportosítja. Szongott Kristóf, az »Armenia« című folyóirat tudós szerkesztője, a jelen évben adta ki Chorenei Mózes »Nagy-Örményország története« című munkáját magyarul (Szamosújvárt, 1892.) Ez a munka

immár közkézen forog az érdeklődők körében, s a vele való tüzetes foglalkozás őskori történetünk ismeretét gyarapítani fogja. Midőn b. e. Hunfalvy Pállal, egy évvel elhunytá előtt, fájdalom, utolszor találkoztam, az örmény források fontosságát nyomatékosan emelte ki előttem, s ő is, mint a jelen évszáz első felében Horváth István, magyar őskori történetünkre nézve felette óhajtanónak jelezte az ezekkel való alapos megismerkedést. Az örmény történelmi tudósítások közül minket leginkább azok érdekelnének, melyek a magyaroknak a régi Alaniában töltött idejére, tehát a VIII. évszáz végétől körülbelül 836-ig terjedő időre, s a Daghestánban visszamaradt magyarokra vonatkoznak. Az ilyen adatok jól beillenének a m. tud. Akadémia forrásmunkájának illető részébe.

Ékiratos kő. Ávedisz nevű örmény, ki Szárdarábád faluban lakik, házát újra építtette. A lerontott falak közt egy ékiratos követ kaptak, melyen tizennégy sor irás van. — A követ azonnal lefényképezték.

Közgazdasági élet.

A török-örmények az ipar terén kiváló helyet foglalnak el. Csak az örmények a festők, rézművesek; csak ők üzik a kovács-, bodnár-, ács-, ötvös-, takács-, szabó-, czizmadia-mesterséget. Török-Örményország városaiban az ipar az örmények kezében van. A mesterség sokakat juttatott jóléthez. Az örmény ügyes, találékony, jó mesterember és igyekszik mesterségében előhaladni s magát hova-tovább tökéletesíteni. Vannak köztök sokan, kiknek kezei közül olyan csinos készítmények kerülnek ki, hogy azok Európában is számot tennének. Az ipart nemzeti szellemben fejlesztik. Ez általános törekvés az örmény iparosoknál. Majd ha a gépek használata jobban fog közöttük elterjedni, a tehetséges örmény iparosok még több sikert fognak felmutatni.

Gazdagok-e a török-örmények? Nagyon gazdag nem igen van közöttük. A váni, pághesi és gárini tőkepezészek, egyenként legfőlebb 300.000 frttal bírnak. Ezek pénzök után 5⁰/₁₀-ot vesznek. Az, ki 2000 frttal rendelkezik, jó házat tart. Az országban a pénzforgalom napról napra csökken; a pénzhiány jobban meg jobban érezhető. A pénz értéke az országban magas, ellenben a tárgyak ára alacsony.

Mi újság az örmény világban?

Róma és Ecsmiádzin. Korszakot alkotó tervek hírével veszszük egy budapesti hirlap római levelezőjének tudósításából, mely a következőket írja: Mindinkább bizonyosabbá válik, hogy nem hosszú idő múlva hivatalosan lesz képviselve Anglia a Vatikánnál. Mindkét részről élénk diplomaciai jegyzékváltás folyik, a miből ma már

a vatikáni körök sem csinálnak titkot. A Vatikán az eddigi egyezmények szerint azon esetben, ha Anglia nagykövet által képviselteti magát a pápánál, hajlandó nemcsak Angliának indiai politikáját minden töle telhető módon támogatni, hanem megváltoztatná eddigi keleti politikáját, a mi annyiban fontos, mert a keleti kérdések Angliára nézve nagyjelentőségűek. A Vatikán ez esetben Londonban internunciust tartana. A mennyiben e kérdés a keleti politikával függ össze, egyszersmind kiegészíti a Vatikán keleti törekvéseinek most már ismeretes széles alapra fektetett programját; melynek célja a keleti és nyugati egyházak egyesítése! Ugy látszik, hogy XIII. Leo élete feladatának tartja az egyházak unióját a keleten. E célból a Vatikán lehető szíves viszonyban akar maradni a szultánnal s ebbeli törekvését a minap adományozott rendjel esőben ki is mutatta. A török pasák dekorálása a pápa részéről nem is volna másképp magyarázható. Azonkívül minden esetleges dementi ellenében is biztos tényként jelenthetem, hogy június hó előtt újabb konzistorium lesz a Vatikánban, melyen öthat, új biboros kreálásán kívül, Ázarián örmény patriarkha is elnyeri a biboros kalapot! Ez az utóbbi tény az első határozott lépés a keleti és nyugati egyház egyesítése felé, a melyet Leo pápa minden áron létesíteni akar. E momentum Magyarországot is közelről érdekelheti a jelen egyházpolitikai kérdésekkel telített napokban, annyivalis inkább, mert siker esetén hazánkban is teljesen egybeolvadnának a keleti és nyugati egyházak hivei; a mi viszont az autonomiák rendezésénél figyelmen kívül nem hagyható szempont. — Eddig a budapesti politikai napilap római tudósítása; melyre bővebb megjegyzéseket tenni nem a mi feladatunk. Annyit azonban tájékozásul itt is meg kell jegyeznünk, hogy tudvalevőleg a biborosok kreálásának előleges kombinációba vétele mindenkor csak az illető tudósítók egyéni impressioira vezethetők vissza, — és hogy a hazai keleti és nyugati egyházak egybeolvadása önként érthetőleg a görögkeleti (szerb és román) egyházaknak a görög katólikus egyházzal való, — s igen ohajtandó egyesülésére céloz! Különben a fenti nagyfontosságú tudósításnak reproductióját részünkről annyival inkább helyén valónak tekintettük; mert újabb alkalmat szolgáltat nekünk azon legszentebb ohajtásunk nyilvánítására, — vajha Ecsmiádzinban is végre megértenék a kor intő szavát, s belátnák, hogy az örmény »nemzeti» egyház akkor lesz a legnagyobb, ha keresztényi hódolatát ismét leteszi oda, hol »Szent-Péter van sírba téve!«...

Tűz a szent-sír-templomában. Jeruzsálemből jelentik, hogy az ottani örmény templomban (itt van a szent-sír) tűz ütött ki; a tető egy része elégett, de a sír sértetlenül maradt.

Dísz-ebéd. A quirinali török nagy követ Ázarián örmény kath. patriarkha tiszteletére, ki a pápai jubileumra ment Rómába — díszebédet adott.

Földrengés Kisásziában. Az örmény földön nagypusztításokat okozott a legutóbbi földrengés. Malatiában háromezer ház dőlt össze; ugyanezen város környékén, kilencz faluban száz épület, harminczhárom ember és tömérdek állat pusztult el. A földrengés által okozott kár azonban még nem állapítható meg teljesen, miután sok községhez vezető út járhatatlanná vált. A szerencsétlenül jártak állami segélyben részesültek s azonkívül gyűjtések is folynak számukra.

Tűzvész Konstantinápolyban. A török főváros kadiköi külvárosában, (a régi Kalczedon) nemrég tűz ütött ki, melynek a török és görög városnegyedben mintegy ötszáz ház esett áldozatul. Azt írják, hogy emberéletben nem esett kár.

Gyergyó-Szt-Miklóson húsvét után négy hét alatt 4 jótékony-célú tánczestély lesz a „szegény tanuló gyermekeket segélyező egyesület“ javára. Az elsőt, mely húsvét után egy hét mulva tartatik, rendezi Kálmán Istvánné Deér Kálmánnal; a másodikat Lázár Zakariásné Orel Dezsővel; a harmadikat Orel Máténé Kritsa Konráddal; a negyediket Kritsa Klára Merza Vilmossal és Lázár Viktorral.

Kövér Kálmán, ez az országos nevű jeles gyermekgyógyász a napokban ülte meg 25 éves orvosi jubileumát. Ez alkalommal az ország több vidékéről kapott üdvözlő táviratokat, jelenlegi és régibb segédei pedig dr. Högyes F. szép beszéde mellett díszes arcképcsoportozatot nyújtottak át, mely őt tanítványaitól környerve ábrázolja. Este lakoma; ezen megjelent az orvosi kar számos kitűnősége, hogy üdvözlje azt a kiváló orvost, ki gondos ápolásával híres gyermekgyógyintézetében ezer meg ezer gyermeknek adta vissza az életet.

Örmények Délamérikában. Peru Pagazmajo városából írják, hogy Chileből, még mielőtt itt a belháború kitört volna, a kolonusok ide-oda kezdettek elszéledni; az a néhány örmény is, kik itt laktak, szintén kénytelen volt Peru-, Santjago-, Californiába és más felé elmenekülni.

Rövid hírek. A konstantinápolyi örmény patriarcha sága 430 év óta áll fenn. — A konstantinápolyi patriarcha, ki 43 püspöki megye felett uralkozik, főnhatóságot gyakorol Ághthámár, Cilicia katolikoszai és a jeruzsálemi patriarcha felett. — Jeruzsálemben 600 örmény lakik. — Az egyiptomi örmények egyházi feje Keork v. Uthudusián (Kairo); itt lakik Nubár pasa is. — Philadelphióban 75 örmény van; ezek minden hónap első szombatján estve 8 órakor gyűlnek össze a Morning Star Hallban.

Felölös szerkesztő és kiadó-tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora“ könyvnyomdája.